

Emilia BANKOVA

PORTUL POPULAR DE NUNTĂ AL BULGARILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.3956782

Rezumat

Portul popular de nuntă al bulgarilor din Republica Moldova

Portul tradițional bulgăresc reprezintă un fenomen cultural distinct și semnificativ, care s-a dezvoltat și s-a îmbunătățit de-a lungul secolelor. Acesta este unul dintre cele mai populare elemente ale culturii etnice, reprezentând un fel de cod social, care transmite informații din trecut în viitor. Anume portul tradițional acumulează și transmite experiența culturală a poporului. Păstrând însemnele diferitor epoci, particularitățile portului popular constituie o verigă importantă în studiul istoriei etnice a populației, a structurii sale sociale, a opiniilor și ideilor sale estetice. La etapa actuală, problemele legate de identitatea etnică și conservarea patrimoniului cultural al grupurilor etnice sunt deosebit de acute. Studiul portului popular de nuntă al bulgarilor din Republica Moldova ne permite să urmărim starea și păstrarea tradițiilor acestora, să identificăm, prin intermediul limbajului material al portului național, păstrarea conștiinței lor etnice și să atragem atenția asupra necesității păstrării moștenirii lor culturale, portul popular de nuntă făcând parte din aceasta. În articol este prezentat portul tuturor participanților la nuntă, atributele acestuia, realizate în conformitate cu tradițiile locale stabilite, precum și terminologia de nuntă, adoptată în satele bulgărești din Moldova.

Cuvinte-cheie: bulgarii din Moldova, costum ritualic, portul popular de nuntă, tradițiile bulgarilor.

Резюме

Свадебный национальный костюм болгар в Республике Молдова

Болгарский национальный костюм – яркое и самобытное культурное явление, которое развивалось и совершенствовалось на протяжении столетий. Он является одним из наиболее массовых элементов этнической культуры, который представляет собой своеобразный социокод, передающий информацию из прошлого в будущее. Именно в традиционной одежде аккумулируется и передается культурный опыт. Сохраняя знаки разных эпох, особенности народного костюма являют собой важное звено изучения этнической истории населения, его социальной структуры, эстетических взглядов и представлений. На современном этапе особенно остро стоят вопросы этнической идентичности и сохранения культурного наследия этносов. Исследование свадебного костюма болгар Республики Молдова позволяет проследить состояние и поддержание традиций болгар-переселенцев, показать через вещественный язык костюма степень сохранности этнического сознания болгар,

проживающих в Молдове, а также обратить внимание на необходимость сохранения болгарского культурного наследия, частью которого является свадебный наряд. В статье описывается одежда всех участников свадьбы, ее атрибуты, которые изготавливались в соответствии с принятыми локальными традициями, а также приводится свадебная терминология, принятая в болгарских селах Молдовы.

Ключевые слова: болгары Молдовы, обрядовый костюм, свадебный костюм, традиции болгар.

Summary

The national wedding costume of the Bulgarians in the Republic of Moldova

The Bulgarian national costume is a bright and distinctive cultural phenomenon that has developed and improved over centuries. It is one of the most popular elements of ethnic culture, which is a kind of sociocode that transfers information from the past to the future. It is in traditional clothing that cultural experience is accumulated and transmitted. Preserving the signs of different eras, the features of the folk costume are an important link in the study of the ethnic history of the population, its social structure, aesthetic views and ideas. At the present stage, issues of ethnic identity and the preservation of the cultural heritage of ethnic groups are particularly acute. The study of the wedding costume of the Bulgarians of the Republic of Moldova allows us to trace the state and preservation of the traditions of Bulgarian immigrants, to show through the material language of the costume the preservation of the ethnic consciousness of the Bulgarians living in Moldova, as well as to draw attention to the need to preserve the Bulgarian cultural heritage, the wedding attire being part of it. The article describes the clothes of all participants in the wedding, their accessories, made in accordance with the accepted local traditions, as well as the wedding terminology adopted in the Bulgarian villages of Moldova.

Key words: Bulgarians of Moldova, ceremonial costume, wedding costume, Bulgarian traditions.

Spre deosebire de alte ceremonii de familie, nunta se caracterizează prin elemente mai spectaculoase și mai distractive, având și o atmosferă festivă deosebită.

Îmbrăcămintea tuturor participanților la nuntă, începând cu personajele principale – mireasa și mirele, nașii, părinții mirelui și ai miresei, vorniceii, domnișoarele de onoare etc., și toate celelalte atribute erau confecționate în conformitate cu tradițiile locale stabilite.

La împlinirea vârstei de 15–16 ani, fetele erau considerate deja pregătite pentru măritiș, prin urmare, acestora li se permitea să participe la horele festive și duminicale (*хоро*), la șezători (*сидянка*), unde puteau fi văzute și alese ca mirese. Îmbrăcămintea lor din această perioadă a vieții se deosebea mult de cea a unor copii și arăta la fel cu cea a femeilor adulte, dar era mult mai festivă și mai ornamentată. Fiecare fată avea grijă să-și pregătească zestrea, care includea neapărat, în funcție de tradiția locală, o rochie de culoare roșie (*рокля*), un șorț (*престилка*) de lână, bogat ornamentat, o basma festivă (*шалче, кърпа*), prosoape brodate și împodobite cu dantelă (*нешикур*). Toate acestea erau adunate și păstrate într-un șal mare, brodat cu mărgelile (*бохча, нишанлийска кърпа*), pentru a fi dat pețitorilor din partea mirelui (*сватовници*), în semn de consimțământ la căsătorie (*нишан, залог, знак, белег*) (Taraclia, Tvardița, Corten, Valea-Perjei).

După o pețire reușită, adică când mireasa și părinții acesteia cădeau de acord, ambele părți se înțelegeau în privința logodnei (*годеж*), care avea loc în casa miresei.

Darul de logodnă (*чеуз*), primit de fată de la părinții mirelui, conținea hainele ei de logodnă (*нишанлийски дрех*) și un șirag de mărgelile perlate (*седефени нишанлийски маниста*). Toate acestea erau purtate când ieșea în sat la horă (*хоро*), pentru ca toată lumea să afle că ea este logodită.

În satul Valea-Perjei, rudele mirelui îi aduc miresei rochia, șorțul, pantofii și cerceii, pe care aceasta le va purta în ziua nunții, de asemenea o oglindă și monede de aur sau argint (*алтѣнчета*).

În localitatea Corten, fratele mirelui (*девяр*) îi aduce în dar miresei, pe o tavă mare, acoperită cu un prosop brodat, o rochie (*рокля*), două basmale (*барез и калинкеръ*), un șorț de lână (*престилка*), mărgelile (*синци*), brățări de aur sau de argint (*интишии*), catarame originale de argint pentru brăul brodat (*пyfти, пафти*) și o podoabă de metal – un ac, pe care fata pețită era obligată să-l poarte, acesta simbolizând logodna ei. Acul era prins de basmaua viitoareii mirese și era scos doar după nunta acesteia. În sat erau doar câteva astfel de accesorii, care puteau fi temporar împrumutate.

Toate lucrurile dăruite fetei logodite trebuiau purtate de aceasta până la nuntă, mai ales în zilele de sărbătoare, când în satele bulgărești erau organizate hore (*хоро*).

A doua zi dimineața, după logodnă, fata le oferea tuturor rudelor mirelui prosoape țesute și bucăți din stofă de lână pentru rochii (în prezent bărbaților li se dau cămașe, iar femeilor – bucăți de pânză de mătase). Soacra îi dăruia viitoareii mirese haine și o cruciuliță de aur.

În timpul logodnei, rudele se înțelegeau în privința darurilor (cine, cui și ce va oferi) și a zestrei (*чеуз*). Fiecare fată trebuia să aibă ca zestre nu mai puțin de două saltele (*дюшек*) și două plapume (*юрган*) țesute, 6–8 perne, cearșafuri (*прустинета*), cuverturi de pat, rochii din stofă, brodate la piept și la poale (*платняни ризи, нашишти по назвите и полите*), diferite basmale (*месали и кърпи*), covoare și covorașe țesute (*килим*), dantele croșetate (*тантели*), rochii de lână și straie de iarnă. Zestrea trebuia să conțină haine gata, care să-i servească fetei de-a lungul întregii sale vieți, covorașe de perete, pentru lavițe și podea (*килими, черги*); cuverturi, fețe de masă, perne etc. Toată zestrea era adunată și păstrată într-o ladă frumoasă de lemn, confecționată special pentru această trebuință. Toată zestrea miresei era pregătită cu ajutorul mamei, surorilor și prietenelor acesteia. Cantitatea și calitatea zestrei determina atitudinea rudelor și a vecinilor mirelui față de mireasă. Judecând după calitatea zestrei, mireasa era apreciată ca fiind o bună sau mai puțin bună țesătoare, meșterită sau viitoare gospodină.

În vremurile ulterioare, pentru zestre au început să fie preferate țesăturile și obiectele casnice de fabrică. Lada miresei a fost înlocuită cu un dulap sau o garnitură de mobilă.

În prezent, fetele continuă să-și pregătească zestrea. Este mai rar întâlnit ca la o nuntă bulgărească să nu vezi toată avuția, exprimată în numeroase saltele de puf, plapume, perne și prosoape. „Inspecția zestrei” s-a transformat demult într-o ceremonie fastuoasă de nuntă.

În joia sau vinerea dinaintea nunții, pentru a fi expusă la vedere, toată zestrea era scoasă din ladă și așezată deasupra acesteia sau pe o laviță. Acest ritual se numea *редене на дрехи* și consta în stivuirea lucrurilor din ladă într-o anumită ordine: mai întâi saltelele (*дюшеци*), apoi plapumele (*юргани*), covorașele (*черги*), cuverturile (*покривки*) și fețele de masă (*завивки*), prosoapele (*нешикури*). Încununau această piramidă 4–6 perne brodate și înfrumusețate cu dantelă. Lada sau lavița cu zestre era pusă în unul din colțurile camerei mari, unde urma să fie împodobită mireasa – *пребулване на булката*. Zestrea trebuia aranjată frumos și în conformitate cu tradiția stabilită în comunitatea dată, deoarece veneau să se uite la aceasta rudele, vecinii și sătenii.

Sâmbătă seara, în satul Corten, era organizată o petrecere, numită *венци*. În casa mirelui se adunau fete și băieți, care confecționau coronițe pentru naș și însoțitorii acestuia. Duminică, în ziua nunții, domnișoara de onoare – *момянка* prindea de căciula nașului și a însoțitorilor lui coronițele pregătite. Acestea erau lucrate din hârtie, fire de ață roșie, busuioc și

flori uscate roșii – *черешки*. După aceasta, tinerii, care sunt rude și prieteni de-ai mirelui, merg la casa miresei, pentru a lua de acolo rochiile acesteia, atâr-nate pe pereți (vreo 20 la număr), ca să le aducă în casa mirelui.

Personajele participante la nunta bulgărească prezintă un sistem relativ stabil, cu o anumită ierarhie internă și responsabilități determinate. În satele bulgărești din Moldova, proaspăt căsătoritei i se spune *булка*, iar soțului acesteia – *младоженец* sau *зет*. Alte personaje sunt: socrul și soacra (*свекър* и *свекърва*), nașul (*кумът-кръстник*) și nașa (*кума-кръстница*), vorniceii (*девери*), alaiul de băieți și fete (*момени* и *моменки*), verisoarele din partea mirelui (*зълви*). *Побацим* și *помайчима* sunt alte două personaje distincte și importante în ritualul de nuntă la bulgari, care nu se regăsesc la moldoveni, ucraineni, găgăuzi și alte etnii din R. Moldova. Rolul de bază al acestora este să-i ajute pe nași la buna desfășurare a nunții, conform obiceiurilor și tradițiilor stabilite.

Fiecare persoană ceremonială poartă un anumit semn distinctiv. Un astfel de semn, comun pentru toți nuntașii, era floarea – *китка*, iar pentru mire și vornicelul acestuia existau flori speciale, deosebite de celelalte. Mirele și vornicelul erau legați de cele mai multe ori cu prosoape de nuntă. [5, p. 52].

Ceea ce indica rolul unui sau altui personaj la ceremonia de nuntă nu erau doar hainele și accesoriile acestuia, dar și recuzita ritualică. Așadar, pomul de nuntă era în grija nașului, iar vornicelul ducea steagul de nuntă. Mireasa este personajul principal al ceremoniei de nuntă. Statutul ei special este accentuat de un văl (*прекривка*, *було*, *вало*, *дувак*, *фата*) și o coroană de nuntă (*сватбен венец*), confecționată din flori de ceară albă [2, p. 178].

Abundența podoabelor, numărul mare de elemente în ținuta de nuntă a miresei, broderia bogată de pe îmbrăcămintea acesteia sunt destinate nu numai distragerii atenției sporite a celor din jur, pentru a evita deochiul, dar și pentru a-i urși miresei o viață avută și îmbelșugată. [7, p. 66]

Pe lângă podoabe și îmbrăcămintea, elementele distinctive suplimentare conturează imaginea personajelor participante la ceremonia din cadrul nunții bulgărești. Toate aceste particularități sunt asociate cu orientarea de bază a obiceiurilor și ceremoniilor de nuntă, formând un ansamblu complex. Tocmai de aceea, ele dezvăluie legătura multilaterală și profundă a acestor obiceiuri și ritualuri cu alte părți ale sistemului ritual tradițional.

Locul central în recuzita ceremonială de nuntă la bulgari este ocupat de steagul de nuntă (*нряпор*, *оруглица*, *байрак*). Acesta este confecționat din unul sau două prosoape brodate de casă – roșu și alb, cren-

guțe verzi, înfășurate cu fire roșii, mere și floricele de porumb, înșirate pe un fir roșu. Suportul acestui steag trebuie să fie realizat dintr-o ramură de pom fructifer [2, p. 178].

Pomul de nuntă (*кумово дръвце*, *ела*) este răspândit peste tot la bulgari. El se face din aceleași materiale ca și steagul, dar de crengile lui sunt prinși colacii de nuntă. În prezent, steagul și pomul sunt pregătite doar în cazul când cineva dorește să respecte tradițiile și să facă înregistrări video cu practicarea unor obiceiuri de nuntă.

La începutul secolului XX, la nunțile bulgărești, miresele au început să-și pună văluri albe. Se spune că odinioară miresele purtau pe cap o pânză roșie sau purpurie, care avea o textură plină și acoperea aproape întreaga siluetă a miresei, dar nimeni nu-și mai amintește să fi văzut asta.

În satele unde s-au făcut cercetări, rochia de mireasă (*венчана рокля*), șorțul (*престилка*) și încălțăminte miresei erau oferite acesteia de către mire. Toate lucrurile erau aduse în casa miresei sâmbătă seara. Pe rochia de cununie se regăseau predominant culorile roșu și alb, care simbolizau fertilitatea, bogăția, sănătatea și puritatea miresei. Fiecare fată își cosea de asemenea o cămașă purtată pe sub rochie, care era frumos brodată la piept și la poale. Setul de nuntă includea încă o cămașă, care era îmbrăcată pe sub prima și nu avea nicio broderie. Aceasta era oferită de soacra miresei la logodnă (*годеж*) și era destinată pentru prima noapte de nuntă, fiind arătată apoi tuturor rudelor și muzicanților. Vălul, coroană, oglinda și alte accesorii erau pregătite de nașă și erau aduse chiar în ziua nunții. Datoria acesteia era să pieptene mireasa și să împletească în cosița ei o panglică purpurie, după care cosița era răsucită frumos la spatele capului, iar panglica era fixată așa ca să fie văzută sub văl. Se prindea apoi vălul (*бул*), era fixată coroană din flori de ceară (*непо*), fruntea era legată cu o panglică ce avea fire lungi, tari și subțiri de culoare aurie (*тел*, *сирма*). La finele acestui ritual, nașa îi dădea miresei oglinda, ca aceasta să se privească și să se admire în ea. Un dar obligatoriu din partea nașei era și o bucată de țesătură scumpă, care era prinsă de mâna dreaptă a miresei. De menționat că, până la mijlocul sec. XX, această țesătură trebuia să fie de culoare roșie.

În ritualurile calendaristice ale bulgarilor există o sărbătoare de primăvară, numită *Лазаруване*, la care participau fete de 10–14 ani. Până în anii 50 ai secolului trecut, fetițele – *лазарки* – împrumutau de la femeile tinere, căsătorite recent, portul lor de nuntă sau o parte a acestuia. Un atribut obligatoriu al portului fetițelor era coroană miresei sau măcar o floare de nuntă.

Costumul de nuntă al mirelui era de obicei doar un costum festiv, care îi era oferit acestuia de mama

miresei la logodnă. Unica deosebire dintre costumul de nuntă și cel festiv era floarea de nuntă, pe care nașa o prindea mirelui în piept, pe partea dreaptă a sacoului. Până la începutul secolului XX, la logodnă, mireasa îi oferea mirelui cele mai frumoase prosoape, făcute de ea pentru această ocazie, ca acesta să le poarte în timpul nunții.

După ce mirele și mireasa sunt frumos gătiți, ei sunt scoși din casa părintească a miresei. Acest ritual este realizat numai de un bărbat – tatăl miresei, iar dacă din anumite motive acesta lipsește, mireasa este scoasă din casă de fratele ei, chiar dacă acesta este un minor.

Cununia reprezintă un element necesar al nunții, deși nu este asociată cu obiceiurile populare.

În a doua jumătate a secolului XX, nunta bulgărească din Moldova și-a păstrat, în mare parte, bogăția ritualurilor sale. Unele ceremonii au dispă-

rut, altele s-au schimbat, în conformitate cu cerințele timpurilor moderne. Ținuta de nuntă a miresei a suferit cea mai mare schimbare. În majoritatea cazurilor, rochia miresei este acum doar albă, mai rar – de culoare roz sau albastru deschis, și este decoltată. Vălul este de asemenea doar alb, uneori lipsește totalmente, mireasa purtând doar o floare albă în păr. Astfel, tradiționalul port al miresei s-a schimbat complet, preluând toate elementele unei rochii de mireasă moderne europene. Acum toate miresele seamănă una cu alta, iar rochia purtată nu mai poate fi elementul distinctiv pentru nunta jucată: fie că aceasta este una moldovenească, găgăuză, ucraineană sau bulgară. Din păcate, tendința de nivelare a naționalului și pierderea identității portului de nuntă persistă în continuare.

Anexa

Foto 1. Mire și mireasa (arhiva autorului)

Foto 2. Nunta (arhiva autorului)

Foto 3. Vorniceii (arhiva autorului)

Foto 4. Nașul și nuntașii cu pomul de nuntă (arhiva autorului)

Foto 5. Ladă (arhiva autorului)

Foto 6. Mire și mireasa moderne (arhiva autorului)

Referințe bibliografice / References

1. Arhiva autorului.
2. Етнография на България. Т. III. Духовна култура. София, 1985. 387 с. / Etnografia na Bolgaria. T. III. Duhovna kultura. Sofia, 1985. 387 s.
3. Калашникова Н. Коллекция одежды бессарабских болгар в собрании государственного музея этнографии. In: Страницы истории и этнографии болгар Молдовы и Украины. Кишинев, АН Республики Молдовы, 1995. / Kalašnikova N. Kolekția odejdi bessarabskih bolgar v sobranii gosudarstvennogo muzeia etnografii. In: Straniți istorii i etnografii bolgar Moldovi i Ucraini. Kișinev, AN Republici Moldovi, 1995.
4. Калашникова Н. М. Этнокультурные особенности в одежде бессарабских болгар. In: Субэтнос в СССР. Ленинград, 1986. / Kalašnikova Na. Etnoculturnie osobennosti v odejde bessarabskih bolgar. In: Subetnosi v SSSR. Leningrad, 1986.
5. Михайлова Г. Костюмът в българската обредност. In: Обреди и обреден фолклор. София: Изд-во на БАН, 1980, с. 52-84. / Mihailova G. Kostiumat v bolgarskata obrednost. In: Obredi i obreden folclor. Sofia: Izd-vo na BAN, 1980, s. 52-84.
6. Михайлова Г. Обредната функция на престилката в българското народно облекло. In: Въпроси на етнографията и фолклористиката. София: Изд-во на БАН, 1980, с. 58-67. / Mihailova G. Obrednata funcția na prestilcata v bolgarskoto narodno obleclo. In: Voprosi na etnografiata i folcloristicata. Sofia: Izd-vo na BAN, 1980, s. 58-67.
7. Узенева Е. С. Болгарская свадьба: этнолингвистическое исследование. М.: Индрик, 2010. 280 с. / Uzeneva E. Bolgarscaia svadba: etnolingvisticscoe issledovanie. M.: Indric, 2010. 280 s.

Emilia Bancova (Chișinău, Republica Moldova). Doctorand. Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Эмилия Банкова (Кишинев, Республика Молдова). Докторант. Центр Этнологии, Институт культурного наследия.

Emilia Bancova (Chisinau, Republic of Moldova). PhD student. Center of Ethnology, Institute Heritage Cultural.

E-mail: emilia_bankova@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3839-2786>